

داستان ساخت و تولید در تاریخ نیروی دریایی ارتش:

از وابستگی محض تا جهش به سوی خودکفایی کامل

کارخانجات ساخت و تعمیر نیروی دریایی در بندرعباس

کشور ما با داشتن بیش از ۳ هزار کیلومتر ساحل در شمال و جنوبش و راه داشتن به آب‌های آزاد و بین‌المللی از یک سو و همجواری‌اش با پهنه آبی خلیج فارس به عنوان یکی از راهبردی‌ترین دریاهاى دنیا می‌تواند یک کشور دریایی به شمار آید و بر این اساس داشتن نیروی دریایی مجهز و آماده از اولویت‌های نظامی‌اش خواهد بود. اولین گزارش از یک نیروی دریایی مجهز محلی در ایران مربوط به دوران انوشیروان است که به قصد تسخیر عربستان، نیروی دریایی عظیمی را در ابوله واقع در اروندرود تجهیز کرد. البته تا پیش از آن و در لشکرکشی‌های هخامنشیان به اروپا نیز گاه ذکری از نیروی دریایی قوی ایران شده است. اما تلاش برای ساخت کشتی‌های جنگی و ایجاد ناوگان مدرن در دوره صفویه و برای اخراج پرتغالی‌ها از جزیره هرمز و خلیج فارس انجام شد. این تلاش به دلیل دخالت انگلستان به نتیجه نرسید و اولین نیروی دریایی مدرن ایران توسط نادرشاه افشار تأسیس شد. او با خرید چند کشتی از انگلستان و هلند نیروی دریایی ایران را تأسیس کرد. در دوران قاجار و زمان ناصرالدین‌شاه به منظور توسعه نیروی دریایی، ایران موفق به خرید چند شناور از جمله یک کشتی ۶۵۰ تنی مجهز به چهار اراده توپ کروپ از آلمان شد که نام آن را پرسپولیس گذاشتند ولی طی سال‌های بعد و به دلیل مشکلات داخلی ایران، همه این کشتی‌ها بابتی توجیهی مواجه و در نتیجه به تدریج در خور سلطانی نزدیک بوشهر به آب فرو رفتند و غرق شدند.

وابستگی محض نیروی دریایی پهلوی

اوضاع سواحل جنوبی همچنان در هم ریخته بود تا این که رضاخان به عنوان سردار سپه و وزیر جنگ به روی کار آمد. او تلاش کرد تا ارتش نوینی در ایران به وجود آورد و این شامل تشکیل نیروی دریایی نیز می‌شد. در سال ۱۳۰۲ ارتش، کشتی مظفری را تصرف کرد و سردار سپه آن را پایه نیروی دریایی ایران قرار داد. ۲ سال بعد از تاج‌گذاری رضاشاه پهلوی، در سال ۱۳۰۶، مجلس ضمن تصویب مبلغی اعتبار به منظور خریداری کشتی‌های مسلح برای عملیات ضدقاجاق و نیز تعمیر کشتی‌های موجود در گمرک، به دولت وقت اجازه داد که ۴ نفر کارشناس دریایی از کشور ایتالیا استخدام و زیر نظر وزارت جنگ برای خریداری واحدهای جدید دریایی اقدام کنند. آن‌ها به همراهی افسران و کارشناسان وزارت جنگ و وزارت خارجه از کرانه‌های خلیج فارس و کرانه‌های دریای مازندران بازدید کردند و در نهایت طرح تأسیس نیروی دریایی ایران نوشته شد. بر اساس این طرح، قرار شد در بدو کار دو فروند ناو توپدار به ظرفیت حدود هزار تن و چهار فروند ناوچه توپدار به ظرفیت حدود ۳۲۰ تن، مناسب با شرایط اقتصادی ایران و هماهنگ با توان کارکنان و تعداد نفقات تربیت‌شده، بلادرنگ سفارش داده شوند. بنابراین وزارت جنگ ساخت این ناوها را به کارخانجات کشتی‌سازی پالرم ایتالیا سفارش داد. اما سوم شهریور ۱۳۲۰ نیروی دریایی جدید ایران مورد شبیخون نیروهای انگلیس و شوروی قرار گرفت و تقریباً تمام شناورها و تأسیسات خود را از دست داد. در سال ۱۳۲۵ بعد از جنگ جهانی دوم دو فروند ناو به منظور غرامت ببر و پلنگ به ایران داده شد و نیروی دریایی ایران با داشتن ناوهای شاهرخ، شهباز، سیمرغ، کرکس و چند فروند یدک‌کش به همراه باقی مانده کارکنان دوباره پا گرفت. با افزایش درآمدهای نفتی ایران و عضو شدن ایران در پیمان سنتو و خروج انگلیس از خلیج فارس،

ناوشکن سنگین، چهار ناو محافظ، ۲۷ کشتی ۱۰ تنی و چهار کشتی مین جمع کن بزرگ و دو فروند مین‌روب کوچک به همراه چهار ناولجستیک و تعدادی شناور نفربر و یدک‌کش داشت. بی‌شک آن زمان نیروی دریایی ایران قوی‌ترین نیروی دریایی در منطقه لقب می‌گرفت اما نکته مهم این بود که این نیروی دریایی بزرگ و پر زرق و برق در اوج وابستگی قرار داشت و رویدادهای پس از انقلاب و هنگام جنگ نشان داد که چه میزان این وابستگی می‌توانست برای کشورمان هزینه‌زا و خطرناک باشد. اوج این وابستگی و مشکلات داخلی نیروی دریایی شاه را می‌توان در خاطرات اسد... علم، نخست‌وزیر و فرد شماره یک حکومت پهلوی پس از شخص شاه دید. علم در کتاب گفت و گوهای من با شاه (خاطرات محرمانه امیراسد... علم)، ج ۱، تهران، طرح نو، چاپ اول، بهار ۱۳۷۱، ص ۳۹۵ می‌نویسد: «شب هوا طوفانی شد. صبح از موسسات گوناگون بازدید به عمل آوردیم و به موقع برای رژه در ساعت ۱۰ رسیدیم. به دلیل هوای بد برای ما امکان نداشت که از کشتی سلطنتی که در کیش لنگر انداخته بود مانور را تماشا کنیم، در عوض از یک برج مراقبت دریایی بالا رفتیم. در میان میهمانان نوه امپراطور ایتویپی هم حضور داشت که فرمانده نیروی دریایی کشور خودش است. ۲۹ کشتی و یک ناوگان